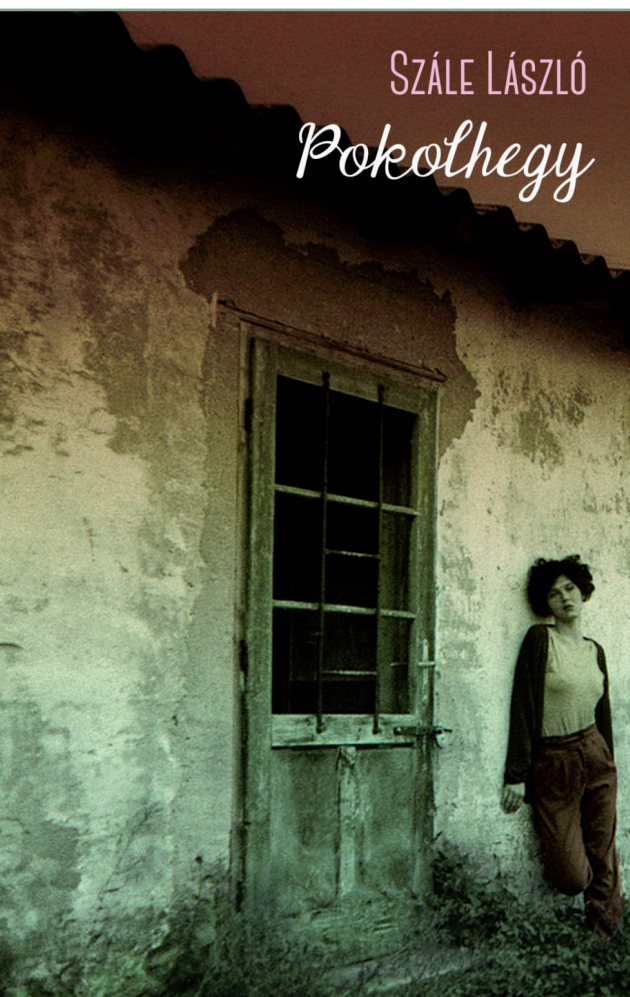

HAJNÁCZKY TAMÁS
**RIPORTKÖNYV A POKOLHEGYI
 CIGÁNYSÁGRÓL**

Szále László: *Pokolhegy*. Budapest: Noran Libro, 2014, 270 o.

„Pokolhegyen mindig a szegények, a kirekesztettek laktak, életkörülményeiket tekintve aligha túlzó a szó: pokol.”
 (Szále 2014: 25)

Szále László a tőle megszokott éleslátással és izgalmas stílussal vetette papírra a *Pokolhegy* című riportkötetet, mely számos tekintetben eltér az elmúlt ötven évben napvilágot látott, a cigányság helyzetét taglaló szociográfáktól, riportkötetektől. Mindenekelőtt kiemelendő a szerző személyes hangvétele, neki a feltárni, bemutatni kívánt Pokolhegy nem csupán egy vizsgálandó „terepet” jelentett, hanem szülőfalujának a részét, gyerekkorának kíváncsisággal és félelemmel övezett titokzatos világát:

„Pokolhegy nem is hely, inkább fogalom. Nekem legalábbis maga volt az egzotikum, noha nem jellemzik ritka növény- és állatfajok, nincsenek benne ködlő hegyek, fűrge patakok, titkos ösvények. Járhatatlan utak azonban itt-ott vannak benne. Egész gyerekkoromat Ráckeven töltöttem, ám csak nyolcadikos koromban léptem először Pokolhegy földjére.”
 (Szále 2014: 35)

A kötet személyes hangnemét tovább erősíti, hogy a könyv hasábjain megszólaltatta a szomszédját, sógorát, régi labdarúgó társát a ráckevei csapatból, hajdani osztálytársát, vagy az olyan kiszólások, mint például amikor egyik pokolhegyi interjúalanya a beszélgetés közben megjegyezte, hogy egykor a rokonát tanította a lovári nyelvre.

A szerző 2009-ben napvilágot látott *Kitörők* című riportkötetében¹ – melyben tizenöt komoly sikereket elért cigány származású személlyel készített interjú – már kifejtette az ún. cigánysággal kapcsolatos nézeteit: „*Én nem szeretem a cigányokat. (...) Nem vagyok cigánybarát. Magyarbarát vagyok, a magyarságba a cigányságot is beleértve*” (Szále 2009: 12). Hasonló felfogással egyedül Bárány Zoltánnak a kelet-európai cigányság helyzetét történetiségében bemutató, hiánypótló könyvében találkozhattunk.² Szále Lászlót a *Pokolhegy* címet viselő kötetében a fentebb idézett megfontolások ösztönözték az írásra, szemléletét ezen írásában is következetesen képviselte, továbbgondolta azt, a riportok készítése közben felszínre juttatta:

„A cigány–magyar együttélés kulcsa annak megértése, elfogadása, hogy mindenki igazsága megérdemli a végiggondolást, a komolyan vételt. (...) Amíg egy társadalomban csak kizárólagos igazságok vannak, s ezek egymást kizárólagos hazugságnak bélyegzik meg, s amíg vannak egyfelől a »széplelkű« jogvédők, másfelől a »fajgyűlölők«, sosem lesz mód árnyalt párbeszédre, közös jobbító cselekvésre. Mert nincs átjárás. Nincs áthallás. Nincs meghallás.” (uo.: 9–10)

A szerző riportkötetben az „igazságok” sokaságának a megjelenítésére törekszik, olykor-olykor szembesíti is őket egymással. Nemcsak a pokolhegyi cigány lakosokat, vagy a ráckevei nem cigányoknak a véleményét, elbeszéléseit rögzíti. Társadalmi helyzetű, etnikai hovatartozástól, iskolai végzettségtől függetlenül kereste fel a kötetben megszólalókat. Az interjúalanyoknak feltett kérdésekben, apróbb megjegyzéseiben is az árnyaltságra törekedett, a vélemények közelítésére.

A riportkötet nagy erénye maga a témaválasztása, fontosak az olyan vizsgálatok vagy szociográfiai írások, melyek egy több évtizeddel korábban ismertetett, sokszor az érdeklődés homlokteréből kiesett település társadalmi problémáit veszik újra szemügyre. Láthatóvá teszik, hogy több évtized elteltével milyen fejlemények bontakoztak ki, az akkori problémák a sokszorosukra nőttek. Pokolhegyről és ottani iskoláról a szocialista korszakban számos tanulmány, könyvrészlet született, melynek hátterében az állt, hogy az első cigányosztályok egyikét ott hozták létre. A kötetnek egy terjedelmesebb fejezete komoly adalékokkal szolgál az akkori cigányosztályokról az egykori tanítók viszonylag részletes visszaemlékezései révén.

¹ Szále László: *Kitörők*. Interjú tizenöt cigány értelmiségivel. Budapest: Kornétás Kiadó, 2009.

² Bárány Zoltán: *A kelet-európai cigányság*. Rendszerváltás, marginalitás és nemzetiségi politika. Budapest: Athenaeum 2000 Kiadó, 2003.

Szále László kötetéből viszonylag mélyreható betekintést nyerhetünk arról, hogy a pokolhegyi cigányság mikén ment keresztül az elmúlt évtizedekben, ezen túlmenően a jelenlegi tarthatatlan helyzetükről, mindennapjaik megoldást sürgető nehézségeiről. A pokolhegyi cigányság egy részének lesújtó lakáskörülményeiről, befejezetlen vagy leromlott állagú házakról, télvíz idején járhatatlan, szárazabb időben elviselhetetlenül poros utcákról. A több évtizednyi nélkülözés, a rossz lakáskörülmények, valamint a munkavédelmi előírásokat hírből sem ismerő vegyszercsomagolóban eltöltött évek emberi szervezetet kikezdő hatásáról:

„Tüdőasztmám van, szívbajom és gerincsérvem. Lassan húsz éve, hogy le-százalékoltak, rokkantnyugdíjas vagyok. (...) Azóta csak gyógyszerekkel tudok csak úgy-ahogy létezni.” (uo.: 85)

Gyógyszerekkel, amik sokszor elérhetetlen délibábként lebegnek a beteg, nélkülöző, rászoruló emberek előtt.

A riportkötet betekintést enged a mindennapi betevőért való örökös küzdelem világába is. Pokolhegyen sokan böngészésből, napszámból, házalásból, valamint alkalmi munkákból kényszerülnek megélni, mivel a munkaerőpiac hallani sem akar róluk:

„A telefonban elmondtam a végzettségem, azt mondják, jöjjenek, szükségük van rám, már holnap kezdhetek. Bementem, rám néztek, s azt mondták, sajnos, időközben már betöltötték az állást. Maga föl sem tudja fogni, milyen érzés ez. Régen büntették azt, ha valaki nem dolgozott. Ma azt büntetik, aki dolgozni akar.” (uo.: 65)

Sokan részben vagy teljesen különböző segélyekből, pótlékokból, közmunkából, valamint az egyre csak gyarapodó uzsorából tengetik az életüket. Továbbá szóba kerül a közmunka, valamint a segélyek komoly visszasságokat, következetlenséget is magában foglaló rendszere. Az imént említettek a pokolhegyi cigányságnak az előítéletek keresztútjében kell megélniük, amivel már gyermekként szembesülnek, és attól kezdődően az élet számos területén.

Összességében nézve Szále László *Pokolhegy* című riportkötete kimondottan érdekes olvasmány, mely betekintést enged a pokolhegyi cigányság múltjába és jelenébe. Ehhez a kötet személyes hangvétele és a „szokásostól” eltérő szemléletmódja is nagyban hozzájárul. A szerző indítékaival, az ún. „cigánykérdéssel” kapcsolatos véleményével egyet lehet érteni, vagy lehet cáfolni azt, de az emberisége megkérdőjelezhetetlen.